

30 jaar slachtofferonthaal 10 geboden voor de wetgever

Dertig jaar Slachtofferonthaal is een verjaardag om te vieren. Maar ook een dag om stil te staan bij hoe het nog beter kan. En daar is nog veel ruimte voor. De dienst Slachtofferonthaal bundelde dertig jaar werkervaring in een lijst ontbrekende rechten: de 10 geboden van het slachtoffer. Noem het gerust de basisvoorwaarden om slachtoffers écht centraal te stellen binnen justitie.

Wapen slachtoffers om hun recht te doen gelden

Geef ze het harnas van een volwaardig statuut

De advocaat om hen bij te staan

Informatie om zich te oriënteren in de procedures

Controle over hun privacy

Eén adres voor hun zorgen

Een beleid om op te bouwen

De kracht om mentaal overeind te blijven

Inzichten om keuzes te maken

Vergoed hun schade na het vonnis

**AGENTSCHAP
JUSTITIE &
HANDHAVING**

Ter gelegenheid van symposium 30 jaar slachtofferonthaal 20 oktober 2023
vlaanderen.be/agentschap-justitie-en-handhaving

Verantwoordelijke uitgever: Bob Van den Broeck, Agentschap Justitie en Handhaving, Koning Albert II-laan 35 bus 5, 1030 Brussel

Gebod 1: Wapen slachtoffers om hun recht te doen gelden

RESPECTEER SLACHTOFFERS

“Stopt u onmiddellijk met het inkijken van het strafdossier? De advocaat van de verdachte is aangekomen en wilt het nu hebben.”

(De griffier)

“Het slachtoffer van de verkrachting mag nu komen!”

(De politiebeambte in de wachtzaal)

“Hoe kan u een slachtoffer zijn? U was een baby ten tijde van de feiten. Wat komt u hier doen?”

(De magistraat tijdens de zitting in aanwezigheid van de daders... tegen de dochter van een vermoorde vader)

“U kan maar beter de goede herinnering bewaren. U mag niet naar binnen”

(De begrafenisondernemer)

“U kan maar beter met ons praten want anders halen we de informatie wel bij de bureu”

(De journalist)

“Helaas, wij kunnen niks voor u doen”

(De verzekeringsagent tegen een slachtoffer van intrafamiliaal geweld omdat dader en slachtoffer een polis delen)

“Ik kan u niet helpen bij de lezing van uw dossier. Bij de digitalisering heeft men de Dienst Slachtofferonthaal over het hoofd gezien”

(De justitieassistent)

Probleem

Criminaliteit kan slachtoffers op vele manieren beïnvloeden en is een traumatische ervaring. Zowel het misdrijf zelf als de nasleep ervan kunnen op emotioneel, fysiek, psychologisch, financieel en sociaal vlak grote gevolgen hebben.

In bepaalde gevallen ontwikkelen slachtoffers gevoelens van angst, verdriet, isolement, hulpeloosheid en schuld. Op middellange en lange termijn kunnen deze reacties soms overgaan in posttraumatische stressstoornissen (PTSS).

Tegelijk komen ze terecht in een malle molen van procedures en acties die ze moeten ondernemen. Hierbij komen zij in contact met verschillende personen en organisaties zoals politie, justitie, advocatuur, medische en sociale sector, verzekering,....

De wijze waarop alle professionelen omgaan met slachtoffers en met hen communiceren is essentieel voor hun herstel mogelijkheden. Onderzoek toont immers aan dat slechte communicatie met een slachtoffer een ernstig negatief effect heeft. Vooral als de bron een instantie is die voor de rechten van slachtoffers hoort op te komen.

Oplossing

Art. 3bis. Slachtoffers van misdrijven en hun verwanten dienen zorgvuldig en correct te worden bejegend...

Zo staat het in de wet omschreven. Meer dan een symbolische bepaling is het niet. Er is geen enkel gevolg voor overtreders van dit artikel. Slachtoffers ondergaan en hebben geen wettelijk verweer.

Wij nodigen de wetgever uit om na te denken over de mogelijkheid om nalatig handelen van de bevoegde instanties op te sporen en te sanctioneren. Net zoals voor andere overtredingen. Door geen enkele prikkel in de wetgeving op te nemen om aan deze verplichting te voldoen, wordt het signaal gegeven dat de rechten van het slachtoffer van ondergeschikt belang zijn.

Het zou ook een grote troef zijn als alle actoren die regelmatig met slachtoffers in contact komen hiervoor een basisopleiding hebben genoten.

RESPECTEER SLACHTOFFER (2)

| “Slachtoffer? Volgt u mij maar even.”

Probleem

De infrastructuur van onze justitiegebouwen is zeer wisselend. Dat kan moeilijk anders wanneer het ene gebouw eeuwen ouder is dan het andere. Dit mag echter geen excuus zijn om slachtoffers in schabouwelijke lokalen te ontvangen. De manier waarop je mensen ontvangt, is een waardemeter van hoe je hen inschat.

Oplossing

Voorzie minimale kwaliteitsnormen voor ruimtes waar slachtoffers verblijven. Veranker deze normen in de wet.

Gebod 2: Geef ze het harnas van een volwaardig statuut

GEEF SLACHTOFFERS AUTOMATISCH MEER RECHTEN

Kurt werd na een avondje stappen aangevallen door drie mannen. Hij werd uitgemaakt voor 'homo'. Zijn verwondingen zijn oppervlakkig, maar hij dient toch een klacht in. Uit principe. Homohaat is simpelweg onaanvaardbaar. Omdat hij geen informatie krijgt, besluit Kurt na een half jaar de politie zelf op te bellen. Die kan hem geen informatie geven. Op het parket deelt men aan Kurt mee dat de zaak al maanden geleden geseponeerd werd...

Probleem

Slachtoffers van een misdrijf krijgen rechten toegekend op basis van het statuut dat ze aanvragen. Justitie erkent drie statuten: klager, benadeelde partij en burgerlijke partij.

De klager heeft enkel recht om geïnformeerd te worden over de datum van de zitting 'ten gronde'.

Het statuut van de benadeelde persoon geeft het recht om zich te laten bijstaan door een advocaat, stukken aan het dossier toe te voegen, inzage in het dossier te vragen (met afschrift) en informatie over de beslissing van het parket en de eventuele rechtsdag voor een rechtbank.

De burgerlijke partij heeft dezelfde rechten als de benadeelde persoon, uitgebreid met het recht om schadevergoeding te vragen, gehoord te worden door de onderzoeksrechter en het vragen van bijkomende onderzoekshandelingen.

Wie een ander statuut wil dan klager moet daar zelf initiatief voor nemen of een advocaat onder de arm nemen. Bovendien zorgt de hele procedure 'benadeelde persoon' in de praktijk ook voor heel wat problemen. De automatische informatiedoorstroming vanuit de politie naar parket verloopt vaak fout. Papieren documenten moeten digitaal opgeladen worden. Sommige politiediensten vinken louter in het proces-verbaal aan dat het slachtoffer zich 'benadeelde persoon' wil verklaren, wat niet steeds wordt aanvaard door het parket... In honderden dossiers loopt het fout en heeft het slachtoffer het gevoel door rechtbank en parket genegeerd te worden.

Oplossing

Door de verantwoordelijkheid voor het aanvragen van een statuut dat voorziet in voldoende rechten volledig in handen van het slachtoffer te leggen, worden slachtoffers ontmoedigd en verliest men vertrouwen in de rechtsgang. Er wordt een muur opgetrokken die het moeilijker maakt voor slachtoffers om zich te laten gelden.

Justitie dient ervan uit te gaan dat slachtoffers wensen geïnformeerd te worden. Door alle slachtoffers automatisch het statuut van 'benadeelde persoon' toe te kennen, wordt hieraan voldaan. De automatische toekenning kan voorzien worden van een 'opt-out' formule indien het slachtoffer geen informatie wenst te ontvangen. Wij erkennen dat dit een extra werklust legt bij de parketten. Die kan echter door bijkomende maatregelen beperkt worden, zonder dat de rechten van het slachtoffer beperkt worden.

Gebod 3: De advocaat om hen bij te staan

GRATIS BIJSTAND VAN EEN ADVOCAAAT VOOR SLACHTOFFERS

Lise werd verkracht na een tinderdate en doet aangifte bij de politie. Bij haar verhoor geeft ze de naam van haar verkrachter en een weergave van de feiten. Ze verzwijgt echter enkele elementen. Zo geeft ze niet aan dat ze de dader ontmoette via Tinder en dus zelf koos om na het eerste afspraakje mee te gaan naar het appartement van de dader. Ze vermeldt ook niet dat er tijdens de afspraak openlijk geflirt werd of café en er meer dan één glas werd gedronken. Ze vreest dat haar aangifte met die elementen erbij door de politie geïnterpreteerd gaat worden alsof zij zelf schuldig is aan wat haar is overkomen. De advocaat van de tegenpartij gebruikt deze verzwijgingen in haar initiële verhoor om net dat te insinueren. Het slachtoffer wordt op deze manier voor een tweede keer slachtoffer.

Probleem

Wanneer een verdachte wordt verhoord, heeft hij het recht om voor het verhoor een vertrouwelijk overleg te hebben met een advocaat. Indien hij dit niet zelf kan bekostigen, wordt deze advocaat gratis ter beschikking gesteld. Via de zogenaamde Salduz-permanentie is steeds een advocaat beschikbaar. Op die manier wordt het verhoor zorgvuldig juridisch voorbereid en wordt er op de rechten van de dader gewezen. De advocaat kan bovendien ook tijdens het verhoor aanwezig zijn en desnoods tussenkomen in het belang van zijn cliënt. Een terechte houding van justitie die de rechten van verdachten op die manier wil beschermen. Een verhoor zonder advocaat is alleen mogelijk als de verdachte expliciet afziet van dit recht.

Voor slachtoffers wordt diezelfde redenering helaas niet gevolgd. Zij worden vaak niet of onvoldoende geïnformeerd over hun rechten inzake bijstand op een moment dat die onmisbaar kan zijn. Dat is een absurde situatie waardoor slachtoffers bij hun eerste verhoor onterecht in de problemen kunnen komen door onzorgvuldigheden in hun verklaring of een verhoor dat als 'sturend' wordt ervaren.

Oplossing

Voorzie voor feiten waarbij sprake is van ernstig geweld of zedenfeiten altijd **een gelijkaardige Salduz-permanentie voor slachtoffers of nabestaanden**. Dit betekent dat een slachtoffer voor en tijdens het verhoor recht heeft op bijstand van een advocaat tenzij hij daar expliciet van afziet.

Gebod 4: Informatie om zich te oriënteren in de procedures

RECHT OP INFORMATIE

Anja trof haar zoon Tom twee maanden geleden dood aan in zijn bed. Na een hele administratieve rompslomp diende zij na twee maanden na het overlijden een aanvraag in bij de onderzoeksrechter om het dossier in te kijken. Toen zij anderhalve maand later het dossier kon inkijken, bleek er nog geen verslag van de gerechtsdeskundige in te zitten. Anja weet nog steeds niet waaraan haar zoon overleden is. Voor een nieuwe aanvraag moet zij opnieuw drie maanden wachten...

Probleem

Slachtoffers hebben behoefte aan informatie over het verloop van hun zaak. Het gebrek aan informatie kan het gevoel van secundaire victimisatie (opnieuw slachtoffer worden) vergroten. Het is dan ook goed dat slachtoffers vandaag al het recht hebben om inzage te vragen in het strafdossier. Maar dat recht is niet evenredig met de behoefte aan informatie. De wachttijd tussen aanvraag en effectieve inzage kan zeer lang duren. Een overzicht per type onderzoek:

Opsporingsonderzoek

- ▶ Er is geen wachtermijn voor het indienen van het verzoek. Het verzoek kan dus worden ingediend van zodra een opsporingsonderzoek wordt opgestart.
- ▶ De procureur des Konings moet uitspraak doen binnen VIER maanden na de opname van het verzoek in het register. Als het verzoek wordt ingewilligd, wordt het dossier binnen de 20 dagen voor minimum 48 uur ter beschikking gesteld.
- ▶ Pas drie maanden na de beslissing kan een nieuw verzoek worden ingediend.

Gerechtelijk onderzoek

- ▶ Het verzoek kan ten vroegste één maand na het instellen van de strafvordering worden ingediend.
- ▶ De onderzoeksrechter moet uitspraak doen binnen één maand na de opname van het verzoek in het register. Als het verzoek wordt ingewilligd, wordt het dossier binnen de 20 dagen voor minimum 48 uur ter beschikking gesteld.
- ▶ Pas drie maanden na de beslissing kan een nieuw verzoek worden ingediend.

Rekening houdend met een weigering is het mogelijk dat een slachtoffer ten vroegste vijf maanden na het verzoek de kans heeft om het dossier in te kijken. Voor een opsporingsonderzoek kan deze termijn wel oplopen tot acht maanden. Dit is geen theorie. Uit de praktijk van de justitieassistenten leren we dat deze lange termijnen geen uitzondering zijn. Dit ondergraaft het vertrouwen in de rechtsgang bij slachtoffers en veroorzaakt onnodige stress.

Oplossing

Het Franse model kan tegemoet komen aan de noden van slachtoffers. **Bij onze zuiderburen moet het dossier minstens vier dagen voor elke ondervraging van de inverdenkinggestelde of voor elk verhoor van de burgerlijke partij ter beschikking worden gesteld van de advocaat.** Na de eerste verschijning van de inverdenkinggestelde of na het eerste verhoor van de burgerlijke partij hebben de advocaten onbeperkt toegang tot het strafdossier. Slachtoffers (of hun advocaat) kunnen een kopie van het dossier opvragen aan de griffie, dat binnen de maand na het verzoek moet afgeleverd worden. Dit is bovendien gratis, in tegenstelling tot in België. Het gratis ter beschikking stellen van een afschrift voor slachtoffers is een kleine vorm van erkenning die het verschil kan maken in de beleving van de rechtsgang.

Er liggen ook enkele quick wins voor de hand. **Men kan de keuze maken om slachtoffers de kans te geven om bij de verschijning voor de Raadkamer of Kamer van Inbeschuldigingstelling, het dossier in te kijken. Vandaag is dat recht beperkt tot de verdediging. We zien geen enkele reden om dat niet uit te breiden naar het slachtoffer.**

We dringen er ook op aan om binnen het huidige systeem het inzagerecht aan te passen aan de noden van slachtoffers. De termijnen voor nieuwe aanvragen kunnen worden ingekort en er kan onderscheid gemaakt worden tussen geweigerde en toegekende inzages. Ook de wettelijke antwoordtermijn van de procureur des Konings kan worden ingekort.

Gebod 5: Controle over hun privacy

BESCHERM DE PRIVACY VAN SLACHTOFFERS

Ingrid wordt bij een avondje uit door een onbekende man ongewenst aangeraakt. Ze laat haar ongenoegen luidop blijken en de man druipt af. Bij het buiten gaan staat hij haar echter op te wachten. Er vallen rake klappen. De man dreigt ermee dat hij haar zal weten te vinden als ze durft klacht indienen. “En dan ga je pas echt wat meemaken”, voegt hij eraan toe. Ingrid dient wel klacht in en is gerustgesteld bij het idee dat hij haar van haar noch pluim kent. De man wordt opgepakt aan de hand van camerabeelden. Een paar maanden later paradeert hij opvallend in haar straat. Haar naam en adres kon hij zo uit het dossier plukken. Haar privacy werd niet beschermd.

Probleem

De identiteit van vermeende daders wordt door het parket terecht zo goed als mogelijk beschermd. Het is een maatregel die het vermoeden van onschuld tot het tegendeel bewezen is, ondersteunt. Dit geldt echter niet voor slachtoffers.

- ▶ Verdachten of inverdenkinggestelden hebben op verschillende momenten tijdens de gerechtelijke procedure de mogelijkheid om het strafdossier in te kijken. Via deze weg krijgen zij inzage in de verklaringen en persoonsgegevens van het slachtoffer. Dit heeft in de praktijk vaak schrijnende en angstaanjagende gevolgen voor slachtoffers die makkelijk vermeden moeten worden in hun belang.
- ▶ Ook binnen het strafproces kan het slachtoffer geconfronteerd worden met schendingen van privacy. Er worden steeds geavanceerdere opsporingsmethoden ingezet met als gevolg grotere potentiële inbreuken op de privacy van slachtoffers en hun naaste(n). Het verzameld materiaal wordt in de loop van het onderzoek gewoon chronologisch toegevoegd aan het strafdossier en bevindt zich lukraak in de strafbundel.
- ▶ Slachtoffers genieten jammer genoeg ook in de media niet hetzelfde recht op privacy als vermeende daders. Hun identiteit, adres, persoonlijke gegevens, portret en persoonlijk fotomateriaal vinden razendsnel hun weg naar krantenredacties.

Oplossing

- ▶ **In Nederland wordt onderzocht of adresgegevens van slachtoffers systematisch uit processen-verbaal gehouden kunnen worden en vervangen door het rijksregisternummer.** Dit nummer laat perfect toe om de betrokkene verder te identificeren voor wie daartoe gemachtigd is. Op het niveau van parket en rechtbank moet vermeden worden dat geadresseerde uitnodigingen aan het slachtoffer in het strafdossier verzeild raken. Deze werkmethode wordt best wettelijk verankerd.
- ▶ Nederland beschikt eveneens over de wettelijke mogelijkheid om slachtoffers een ‘aangifte onder nummer’ te laten doen. Deze aangiftelvorm laat toe dat de naam van **de aangever wordt vervangen door een unieke code.** Nog een andere aanpak voorziet een **aangifte van op het adres van de advocaat van het slachtoffer.**
- ▶ Specifieke contactgegevens die van belang zijn voor gemachtigde professionelen (politie, parket, slachtofferonthaal...) kunnen opgeslagen worden in **een apart document of digitale tool, naast het proces-verbaal.**

- ▶ Een good practice uit het gerechtelijk arrondissement Antwerpen, kan mogelijks nationaal worden uitgerold. Op het niveau van de politie en parket werd de afspraak gemaakt om gevoelig beeldmateriaal niet automatisch te hechten aan een proces-verbaal. **De foto's worden aan het parket of de onderzoeksrechter overgemaakt in een aparte omslag met op die enveloppe de uitdrukkelijke vermelding van het aanvankelijk PV-nummer waar de foto's bij horen.** Indien de zending digitaal gebeurt, wordt tevens verwacht dat alle beeldmateriaal telkens afzonderlijk in een navolgend proces-verbaal wordt doorgestuurd. Een uitzonderlijke afwijking van deze regel is mogelijk indien de onderzoeksrechter dit wenst.
- ▶ De raad voor journalistiek heeft in zijn deontologische code opgenomen dat het verzamelen en verspreiden van informatie en beeldmateriaal van slachtoffers enkel met toestemming mag gebeuren. We stellen echter regelmatig vast via verklaringen van slachtoffers dat deze code niet altijd correct wordt nageleefd. We vragen dan ook aan de wetgever om te onderzoeken of bijkomende regelgeving noodzakelijk is.
- ▶ Er moeten ook duidelijke afspraken worden gemaakt wanneer er vanuit justitie informatie over het dossier aan de media wordt overmaakt. Slachtoffers en nabestaanden moeten informatie krijgen vooraleer het in de pers verschijnt.

Gebod 6: Eén adres voor hun zorgen

BRENG ALLE SLACHTOFFERZORG ONDER ÉÉN DAK, AAN ÉÉN TAFEL

Eva is het slachtoffer geworden van een nachtelijke inbraak waarbij veel van haar persoonlijke spullen zijn doorzocht. Ze lijdt mentaal heel fel onder de situatie. Na de inbraak heeft Eva bezoek gehad van de politie. Een maatschappelijk assistent verwees haar door naar de dienst slachtofferhulp. Eva meldt aan de medewerker van slachtofferhulp dat ze niet meer in haar bed durft slapen. Omdat dit aanhoudt, wordt ze doorverwezen naar een psycholoog. Daarnaast zou er nog een andere dienst bestaan die haar zou helpen met het strafdossier, ook die dienst neemt contact met haar op. Tegelijkertijd ontving Eva een brief van een bemiddelingsdienst die haar – indien ze dit zou wensen – in contact kon brengen met de verdachte. Het is voor Eva niet meer duidelijk wanneer ze bij wie moet aankloppen en waarom...

Probleem

De zorg voor slachtoffers in Vlaanderen heeft de jongste 30 jaar een enorme groei gekend. De positie van het slachtoffer is geëvolueerd van 'bijzaak' naar een belangrijk aandachtspunt binnen justitie (dat nog beter kan). Die evolutie ging gepaard met verschillende los van elkaar staande initiatieven die we onder de noemer 'Slachtofferzorg' kunnen samenbrengen. We onderscheiden vandaag drie fundamentele pijlers in die zorg: Slachtofferbejegening, Slachtofferonthaal en Slachtofferhulp.

Slachtofferbejegening is een politionele dienstverlening die mensen op een empathische manier opvangt bij ernstige feiten. Zij zijn vooral betrokken op het moment van tragische gebeurtenissen en zorgen voor een warme doorverwijzing naar slachtofferhulp en slachtofferonthaal.

Slachtofferonthaal verstrekt informatie aan slachtoffers of nabestaanden van een slachtoffer. Als slachtoffer kan je er terecht voor bijstand tijdens de volledige gerechtelijke procedure. Van klacht tot strafuitvoering waken zij mee over uw rechten. Deze dienstverlening komt van het Vlaamse niveau.

Slachtofferhulp wordt verzorgd door de Centra Algemeen Welzijnszorg en staat in voor allerhande praktische hulp. Zij bieden onder andere therapeutische ondersteuning bij traumaverwerking.

De afbakening tussen de dienstverlening van Slachtofferonthaal en Slachtofferhulp is niet altijd even helder voor slachtoffers. In sommige situaties leidt dit soms zelfs tot discussies over wie welke taken heeft in de zorg voor het slachtoffer. Overlappingsen zijn onvermijdelijk. Samenwerkingsakkoorden die het werkkterrein beter afbakenen en naar elkaar doorverwijzen brengen soelaas maar uit slachtofferbevraging blijkt dit toch een pijnpunt voor mensen. De vertrouwensband die spontaan ontstaat is voor slachtoffers van kapitaal belang. Telkens opnieuw een verhaal moeten brengen met alle pijnlijke herinneringen is dan ook niet voor iedereen evident. Bovendien wordt binnen de slachtofferzorg ook meerdere keren naar elkaar verwezen wat voor de nodige verwarring zorgt. Slachtoffers zien door het bos de bomen niet meer en verwachten dat informatie over hun zaak sneller gedeeld wordt met andere dienstverleners.

Oplossing

Breng de dienstverlening van Slachtofferhulp en Slachtofferonthaal samen onder één dak. Eén 'Huis van het slachtoffer' waar mensen met al hun zorgen en vragen terecht kunnen, zal het mentale en administratieve comfort van slachtoffers gevoelig verbeteren.

Daar mag het niet stoppen. We kunnen de diensten ook samen brengen rond één tafel naar het voorbeeld van de 'Zorgcentra na seksueel geweld' en 'Family Justice Centra'. **Een multidisciplinair team met zowel juridische, relationele als psychologische kennis kan de zorg voor slachtoffers gevoelig versterken.** Samenwerking zorgt er voor dat we een betere dienstverlening creëren. Het geheel moet meer zijn dan de som der delen. Zowel op vlak van herkenbaarheid, efficiëntie als empathisch werken, zou dit een belangrijke stap vooruit betekenen.

Gebod 7: Een beleid om op te bouwen

WERK AAN EEN OVERKOEPELEND SLACHTOFFERBELEID

De documentaire reeks 'Godvergeten' zet opnieuw het lot van slachtoffers van seksueel misbruik binnen de kerk in de schijnwerpers. Politici buigen zich over dit probleem en gaan straks wellicht op zoek naar beleidsmaatregelen op maat van deze vergeten groep. Terecht. Maar hoe zou het zijn met die andere slachtoffers, die niet het nieuws halen...

Probleem

Slachtofferbeleid wordt in België gestuurd door 'de waan van de dag'. Voor welbepaalde slachtoffercategorieën werd een ver doorgedreven beleid ontwikkeld, op basis van onmiddellijke en concrete noden. Dit geldt bijvoorbeeld voor slachtoffers van terrorisme, seksueel misbruik, huiselijk geweld, mensenhandel, haatmisdrijven en cybercriminaliteit. De realiteit is echter dat deze categorieën -hoe belangrijk ook- een kleiner deel zijn van de slachtofferpopulatie. Het leidt tot een versnipperd beleid en een complexe diversiteit binnen de huidige slachtofferzorg.

Bij gebrek aan een overkoepelende visie en beleid waarop prioriteiten worden gesteld en die ervoor zorgt dat actoren op een coherente manier samenwerken, is het onvermijdelijk dat er hiaten of overlappingsen ontstaan in de aangeboden slachtofferzorg. Dit leidt in de praktijk tot rivaliteit tussen organisaties onderling. Dit geldt in het bijzonder voor organisaties die afhankelijk zijn van subsidies en waarbij deze subsidies toegekend worden op basis van politieke prioriteiten.

Het versnipperd beleid uit zich nog duidelijker in de veelheid van wetten, decreten, omzendbrieven en richtlijnen waarin de rechten van slachtoffers zijn opgenomen op verschillende niveaus, binnen verschillende bevoegdheidsdomeinen en door verschillende instanties.

Oplossing

De ontwikkeling van een overkoepelende visie voor alle slachtoffers, kan het beleid transparanter en efficiënter maken. We verwijzen graag naar het meerjarenplan slachtofferbeleid opgemaakt door de Nederlandse Minister voor Rechtsbescherming. Dit betreft geen reactief, maar **een proactief beleid over meerdere jaren dat erop gericht is op het consequent uitbouwen van slachtofferrechten en -voorzieningen**. Het plan is opgesteld in nauwe samenwerking met betrokken ketenpartners en wordt ook in nauwe samenwerking met hen uitgevoerd. We zijn van mening dat er in België ook nood is aan een concreet (actie)plan rond slachtofferrechten met regelmatige controle op de evoluties.

Gebod 8: De kracht om mentaal overeind te blijven

INVESTEER IN GRATIS PSYCHOLOGISCHE ONDERSTEUNING

Joerie doorstaat voortdurend angsten na een gewapende overval waarbij hij een geweer op zich kreeg gericht. Na maanden besluit hij professionele hulp te zoeken. Niet makkelijk met een beperkt budget.

Probleem

Slachtoffers kunnen na een traumatiserende ervaring nog lang te kampen hebben met psychologische problemen. Hun herstel maakt deel uit van het 'schadeloos' te stellen na een misdaad. Daarvoor hebben zij dus vaak nood aan psychologische ondersteuning die vandaag onvoldoende beschikbaar is.

Oplossing

Op dit moment voorziet de staat een gratis tussenkomst in geval van veroordeling waarbij in de voorwaarde is opgenomen dat de veroordeelde een vorming of therapie moet volgen. Diezelfde aandacht en ondersteuning zou gegeven moeten worden aan slachtoffers van misdrijven. **De overheid dient dan ook meer te investeren in gratis psychologische ondersteuning voor slachtoffers en dit voor zolang als nodig is.** De kosten kunnen verhaald worden op de dader.

Gebod 9 : Inzichten om keuzes te maken

DIGITALISEER OP MAAT VAN SLACHTOFFERS

Jos (84) overleeft ternauwernood een verkeersongeval. Zijn vrouw Gerda (86) overlijdt ter plaatse. Het dossier staat digitaal ter beschikking. Maurice is al lang blij dat hij erin slaagt om de nieuwe afstandsbediening van zijn televisie te gebruiken. De justitieassistent kan het dossier niet met hem overlopen en uitleg verschaffen. Dat is wel de opdracht van de justitieassistent, maar justitie heeft bij de digitalisering geen toegang voor hen voorzien. Uiteindelijk slaagt de kleinzoon er wel in om het dossier in te kijken. Jos wordt koudweg geconfronteerd met vreselijke beelden...

Probleem

In 2022 werd een wetsontwerp rond videoconferenties in gerechtelijke procedures goedgekeurd. Dit ontwerp voorziet in het gebruik van videoconferentie in de rechtbanken, zowel in burgerlijke procedures als in strafzaken. Vandaag worden dergelijke zittingen nog niet georganiseerd. We pleiten er echter nu al voor om bij de uitrol van de digitalisering de plaats van het slachtoffer centraal te stellen en hen het respect te geven waar ze recht op hebben.

Digitale zittingen zijn op zich een goede zaak voor slachtoffers. De mogelijkheid om de rechtsgang te volgen vanuit de eigen woonkamer maakt ze toegankelijker, vermijdt lange reistijden voor vaak korte tussenkomsten, verplicht slachtoffers niet om aanwezig te zijn in dezelfde ruimte als daders... Bovendien vinden zittingen in het kader van strafuitvoering plaats in de gevangenis, wat zeer stresserend kan zijn. Anderzijds toont onderzoek aan dat zittingen via videoconferentie ook risico's inhouden. Zo blijkt dat rechtszoekenden minder snel participeren in een digitale zitting dan in een fysieke zitting en sneller 'afhaken'. Daarbij spelen allerlei psychologische effecten zoals het gevoel niet serieus te worden genomen. Vooral bij lager opgeleiden en jongeren, die het sowieso al moeilijk vinden om de juridische communicatie te volgen.

Een andere digitale evolutie binnen justitie is de mogelijkheid die partijen sinds kort hebben om dossiers in te kijken via de applicatie JustConsult. Opnieuw een positief initiatief waar slachtoffers mee de vruchten van plukken. Een misdaaddossier is echter geen vrijblijvende lectuur. Het is een document dat zeer pijnlijke informatie en beelden kan bevatten en een eigen jargon hanteert. De rol van de dienst Slachtofferonthaal bestaat erin om de inzage voor te bereiden en het slachtoffer te begeleiden bij de inhoud. Als dit niet gebeurt is het risico op herbeleving van het trauma (secundaire victimisatie) groot. Toch heeft de dienst Slachtofferonthaal geen toegang tot deze digitale dossiers, ondanks het feit dat ze hiertoe gemachtigd zijn. Zo wordt een positieve evolutie alsnog een nadeel voor slachtoffers. Het is een teken aan de wand dat dit bij de uitrol niet geregeld is. Het belang van slachtoffers is hier vergeten.

Oplossing

Behoud de optie van inzage op papier voor slachtoffers die dat digitaal niet kunnen of wensen te doen.

Voorzie daar aangename verblijfsruimtes voor.

Geef de diensten Slachtofferonthaal met onmiddellijke ingang **toegang tot het digitaal dossier** zodanig dat ze hun wettelijk omschreven taak correct kunnen invullen. Veranker deze maatregel in de wet.

Gebod 10: Vergoed hun schade na het vonnis

JUSTITIE INT SCHADEVERGOEDINGEN VOOR SLACHTOFFERS

Margot was drie jaar samen met Peter. Toen ze de relatie verbrak, kon hij dit niet verkroppen. Hij stuurde haar honderden berichten via whatsapp, facebook en mail. Een onbekend nummer belde haar 's nachts op, zonder iets te zeggen. Ze deed aangifte bij de politie. Zij konden niet meteen veel doen. Nadien ging het van kwaad naar erger: van dagelijks voorbijrijden aan haar huis tot platgestoken banden en stalken van collega's. Uiteindelijk werd Peter veroordeeld en oordeelde de rechter dat hij een schadevergoeding moest betalen. Peter betaalde niets. De advocaat van Margot gaf aan dat ze een deurwaarder kon sturen naar Peter. Margot wil echter geen olie op het vuur gooien uit schrik dat Peter opnieuw zou beginnen en beslist om het erbij te laten...

Probleem

Toegekende schadevergoedingen zijn meer dan een financiële compensatie voor geleden onrecht en een stapel facturen waar slachtoffers geen enkele schuld aan hebben. Nederlands onderzoek toont aan dat 80% van de slachtoffers die een schadevergoeding ontvingen, dit aanvoelen als een vorm van gerechtigheid.

Voor de toekenning ervan krijgen slachtoffers vaak te maken met omslachtige en langdurige procedures waarbij erg veel van hen verwacht wordt. En ook na deze procedures is de uitbetaling van de schadevergoeding vaak niet verzekerd. Als de dader immers niet uit eigen beweging overgaat tot betaling, moet het slachtoffer beroep doen op een gerechtsdeurwaarder die uit eigen middelen betaald moet worden. Het begin van een nieuwe tijdrovende en geldverspillende procedureronde die zeer onrechtvaardig aanvoelt. En opnieuw zonder garanties op uitbetaling. Dat is ontmoedigend en geeft slachtoffers het gevoel van er -na het vonnis- alleen voor te staan. Wat in realiteit ook zo is. Wanneer de veroordeelde niet bij machte is om de schadevergoeding te betalen, blijft het slachtoffer achter met enkel een 'recht op papier' of moet hij zich neerleggen bij een beperkte vergoeding.

Sinds 2014 kunnen slachtoffers met lichamelijke of psychische schade een bevoorrechte plaats als schuldeiser vragen. Hiervoor krijgen ze slechts twee maanden de tijd. Dit wil zeggen dat zij voorrang krijgen op andere schuldeisers. Slachtoffers van opzettelijke gewelddaden (bv. verkeersongevallen) en slachtoffers die enkel materiële schade geleden hebben, krijgen deze voorrang niet. De voorrangsregel is bovendien relatief. De absolute voorrang gaat naar de staat zelf en de advocaat van de dader. Dit herleidt de 'bevoorrechte plaats' niet zelden tot een lege doos.

Ook het Schadefonds van de overheid brengt weinig soelaas voor slachtoffers. Enkel slachtoffers en nabestaanden van opzettelijke gewelddaden kunnen een aanvraag indienen na alle andere trajecten te hebben uitgeput. Het slachtoffer moet voldoen aan een complex administratief traject en moet bovendien opnieuw 'aantonen' dat hij slachtoffer is en dat de toegekende schadevergoeding terecht is. Dit wordt als beledigend ervaren.

De tegemoetkoming van het Schadefonds is bovendien geen schadevergoeding, maar wordt aanzien als een 'billijke tussenkomst van de staat'. In praktijk betekent dit een lager bedrag dan de rechter heeft toegekend. Een vertegenwoordiger van de Europese Commissie omschreef dit als "een comfortabele en betuttelende houding van de staat waarbij die zich voordoet als een min of meer genereuze barmhartige Samaritaan, terwijl de staat in realiteit verplicht is om in plaats van de dader het slachtoffer schadeloos te stellen en het recht van het slachtoffer uit te voeren."

Oplossing

Inspiratie voor een slachtoffervriendelijke aanpak kan gevonden worden in Nederland waar de staat na de uitspraak van de rechtbank meteen zelf gemandateerd wordt om de schadevergoeding te innen. **Het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) doorloopt alle procedures en stort het opgehaalde geld door naar het slachtoffer.** Als de dader na acht maanden nog niet volledig aan zijn verplichtingen heeft voldaan, keert het CJIB zelf een voorschot uit aan het slachtoffer tot 5.000 euro. Het CJIB blijft ook daarna pogingen ondernemen om het volledige bedrag te innen. In geval van een geweld- of zedenmisdrijf wordt de volledige schadevergoeding betaald.

De Europese Commissie stelt overigens dat **de staat moet instaan voor de uitbetaling van de schadevergoeding.** De staat kan daarna de rol van de schuldeiser overnemen van het slachtoffer.